

STYRELSEN FOR SOCIAL SERVICE
SOCIALMINISTERIET

Ældre etniske borgeres syn på alderdommen og den danske ældreomsorgs muligheder

Indledning

Den danske ældrebefolkning er som så meget andet under forandring. Således er der i løbet af de senere år blevet en voksende gruppe af ældre etniske borgere – det vil sige ældre med en anden etnisk baggrund end den danske. Ifølge Danmark Statistik levede der pr. 1. januar 2004 42.689 indvandrere og flygtninge over 60 år i Danmark og 41.342 i alderen 50-59 år. Gruppen af etniske ældre vil med andre ord stige ganske betydeligt indenfor en forholdsvis kort årrække.

På trods af dette udgør gruppen af etniske ældre på mange måder en overset og glemt gruppe både i forhold til den generelle ældredebate og indsats og i forhold til etniske minoriteter generelt. Også i kommunerne er etniske ældre en usynlig gruppe. De kommer sjældent på ældrecentre og har hidtil kun i begrænset omfang benyttet sig af den kommunale myndigheds tilbud om pleje og omsorg. Flere undersøgelser viser imidlertid, at familiestrukturerne i de etniske familier er under kraftig forandring. Som undersøgelser fra bl.a. Århus viser, betyder dette, at de ældre i stigende omfang efterspørger praktisk hjælp og omsorg uden for familien.

Det bliver derfor stadig mere vigtigt med en større viden om de særlige problemstillinger, der knytter sig til det at blive ældre i et land, hvor man ikke er opvokset. Ikke kun fordi antallet af ældre med anden etnisk baggrund vil stige stødt i årene fremover. Men også fordi de ældres livssituation adskiller sig både fra de etniske unges livssituation og fra de ældre etniske danskeres.

Etniske ældre er imidlertid ikke en homogen gruppe. Hvordan man indretter sit liv som ældre og, hvordan man forholder sig til sin alderdom her i Danmark, er meget forskelligt. Det afhænger af flere forskellige faktorer så som opholdstiden i Danmark, den sociale og kulturelle baggrund i hjemlandet, livssituationen her i landet, alder og køn samt personlig livshistorie og individuelle ressourcer. Når man planlægger en indsats i forhold til ældre etniske borgere er det derfor vigtigt at tage udgangspunkt i de ældre kvinders og mænds egne oplevelser af det at blive ældre i et fremmed land:

- Hvilke forskellige betingelser har de ældre for at håndtere hverdagslivet her?
- Hvilken viden har de om den danske ældreomsorg?
- Hvilke forskellige forventninger og ønsker har de til alderdommen her?

Formålet med denne pjece er at samle op på den viden, man har om etniske ældres egne oplevelser af livet som ældre her i Danmark og de forandringer, de oplever i forhold til det liv, de har levet tidligere¹. Pjecen er tænkt som informationsmateriale til medarbejdere hos den kommunale myndighed samt leverandører på ældreområdet om denne nye gruppe af ældre.

Ældre etniske borgeres syn på alderdommen her og de muligheder, som den danske ældreomsorg giver, er imidlertid ikke en fast størrelse. Synet herpå forandres i forhold til, hvor mange år den enkelte har boet her i landet, og de erfaringer han eller hun løbende gør sig. Det er derfor vigtigt ikke at opfatte pjecen som en facitliste, men hele tiden være lydhør over for de forskellige problemstillinger, der kan knytte sig til det at blive ældre i et samfund, man først er kommet til som voksen og for mange flygtnings vedkommende endda først i en sen voksenalder.

---

¹For en liste over de undersøgelser, som danner baggrund for denne pjece, se 'Anvendt litteratur'. De livshistorier, som præsenteres i pjecen, er alle baseret på interviewmateriale fra en endnu ikke publiceret undersøgelse af Egeblad (2004): At blive gammel i fremmed land – En undersøgelse af ældre tyrkeres, palæstinenseres og iraneres hverdagsliv i Danmark.

Pjecen er opbygget i følgende afsnit:

- **At blive gammel i fremmed land**
  - Ældre indvandrere og Zeynabs historie
  - Ældre flygtninge og Mohammads historie
  - Familiesammenførte forældre og Fahkras historie
- **Forskellige økonomiske betingelser**
- **Ensomhed og usikker fremtid**
  - Ældre mænd og Mahmouds historie
  - Ældre kvinder og Rashes historie
- **Sprog og manglende kontakt**
- **Kendskab til den danske ældreomsorg**
- **Aktiviteter og netværksskabelse**
  - Etniske Ældre i Fokus
  - Tid til familie - ældre indvandreres livskvalitet i Hasle, Herredsvang og Gellerup
- **Fremtidig udfordringer**

At blive ældre i fremmed land

Etniske ældre udgør en meget forskelligartet og mangfoldig gruppe af ældre med forskellig baggrund og forskellig historie i Danmark. En del er kommet hertil som indvandrere for at arbejde blandt andet fra Tyrkiet, Pakistan, Marokko og det tidligere Jugoslavien, men også fra nordiske lande samt lande i EU og Nordamerika. Andre er kommet som flygtninge fra lande i Mellemøsten, Asien, Afrika og Østeuropa, mens atter andre er kommet hertil som familiesammenførte forældre til herboende indvandrere og flygtninge. Denne pjece vil især sætte fokus på de etniske ældre, som kommer fra lande uden for Norden, EU og Nordamerika.

Når man bliver ældre i et andet land, end det man er født og opvokset i, former ens hverdagsliv sig ofte en hel del anderledes end de forestillinger, man havde om det at blive ældre. Ens liv adskiller sig ikke kun fra de yngre generationers eller fra andre ældres liv i det 'nye' land, men også fra det liv, man ville have levet i oprindelseslandet. Etniske ældre befinder sig derfor i en situation, hvor de ikke har nogle kollektive ældrebilleder at trække på. Det er således overladt til den enkelte at finde nye, meningsfulde måder at leve livet som ældre på.

De ældre kommer ofte fra en hverdag, som er meget anderledes end hverdagslivet i Danmark, og hvor de billeder, man har af alderdommen og ældre mennesker, adskiller sig fra de danske billeder. Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at der også i de ældres hjemlande er store variationer i ældrebillederne afhængig af social, uddannelsesmæssig og kulturel baggrund. Ligesom der også er forskel på, hvad kvinder og mænd opfatter som en god alderdom. På trods af disse variationer gælder det generelt, at ældre indvandrere og flygtninge kommer fra samfund, hvor de ældste i familien besidder stor autoritet og respekt og, hvor det er et udbredt ideal, at børnene tager sig af forældrene, når de bliver gamle. For de fleste etniske kvinder og mænd er det derfor forbundet med store, ofte smertefulde forandringer at blive ældre her i Danmark.

Ældre indvandrere

Selv om man har boet mange år i Danmark, havde man måske ikke forstillet sig, at man skulle blive gammel her. Men som årene er gået, er det blevet stadig mere umuligt at vende hjem. Tiden og livet i Danmark har ændret mange ting. Og når man er hjemme på ferie, opdager man, at meget også er forandret i hjemlandet. Det er svært at bevare kontakten til det derhjemme. Man mister tråden, når man ikke deler samme hverdag.

Dette er situationen for de fleste ældre indvandrere. De kom til Danmark i 1960'erne og 1970'erne for at arbejde. De fleste havde drømmen om et midlertidigt ophold, hvor de kunne spare penge nok sammen til at skabe en bedre tilværelse for sig selv og deres familie i hjemlandet. Men meget har forandret sig siden og den omstændighed, at deres børn har skabt sig en tilværelse her i landet og ingen intentioner har om at vende tilbage til forældrenes hjemland, er helt afgørende for de ældre: De vil være dér, hvor børn og børnebørn er!

Mange ældre indvandrerkvinder og mænd giver imidlertid udtryk for, at som årene er gået, har hverdagen fået et mere diffust indhold. Forandringerne i forhold til familie og venner i hjemlandet samt den nye og meget anderledes tilværelse i Danmark, har betydet, at det er blevet stadig sværere at forene de to verdener og skabe en sammenhæng i tilværelsen. Som mange af de ældre indvandrere udtrykker det, giver det 'en psykisk smerte' at have arbejdet hårdt og undværet meget de første 20-25 år i Danmark for så at måtte erkende, at drømmene ikke rigtig kan realiseres.

Zeynabs historie

Zeynab kom til Danmark i 1972 sammen med sine to små børn for at bo sammen med sin mand, Bekir. På det tidspunkt, hvor hun fortæller sin historie, har hun boet her i 24 år. Zeynab fortæller, at hun aldrig havde arbejdet uden for hjemmet, før hun kom til Danmark. I Tyrkiet arbejdede hun sammen med familiens øvrige kvinder i familiens landbrug og passede børnene og husholdningen. Imidlertid viste det sig hurtigt at være meget dyrere at forsørge en familie her i landet, end hun og Bekir havde regnet med, så efter et par år fik hun arbejde på et dampvaskeri. Mange års hårdt og opslidende arbejde har dog sat sine spor. Zeynab fortæller, at hun har fået astma af arbejdet på dampvaskeriet og lider af gigtproblemer, rygsmerter og hovedpine. Nu har hun derfor fået tilkendt førtidspension.

Selv om hun kun er 49 år, beskriver hun sig selv som gammel og nedslidt. Hun forklarer, at da hun startede med at arbejde i Danmark, kunne hun ikke sproget og kendte ikke nok til de produkter, hun arbejdede med. Efter 24 år er sproget stadig et problem. Zeynab har aldrig gået til danskundervisning og forklarer, at dengang hun kom til landet, var det ikke nødvendigt at kunne tale dansk. Omvendt var motivationen heller ikke så stor, fordi hun og Bekir længe forestillede sig, at de skulle tilbage til Tyrkiet igen. I dag ville Zeynab imidlertid gerne kunne tale lidt bedre dansk. Men usikkerheden og angsten for at blive misforstået er svær at overvinde, så det bliver ikke til så meget. Zeynab fortæller, at hun og Bekir kan dansk nok til at klare de almindelige opgaver i hverdagen, men er afhængige af børnenes hjælp til tolkning ved eksempelvis lægebesøg eller henvendelser til kommunen.

Zeynab fortæller, at hendes hverdag som regel går med at lave mad og gøre rent i lejligheden samt hjælpe med at passe sine tre børnebørn. Zeynabs to børn er begge gift og bor i nærheden sammen med deres familier. Zeynab fortæller, at børnene hjælper med mange praktiske ting i hverdagen. Alligevel oplever hun, at børnene har travlt med arbejde og børnepasning og derfor ikke har så meget tid tilovers i hverdagen til lige at komme forbi. Almindeligvis mødes Zeynab ikke med andre ud over familien, og hendes daglige kontaktflade er primært børnene og børnebørnene. Dette har imidlertid ændret sig, efter hun er begyndt at komme i et lokalt projekt for ældre tyrkiske kvinder. Her mødes de ældre tyrkiske kvinder fra lokalområdet omkring forskellige aktiviteter blandt andet gymnastik og forskellige foredrag om ældreforhold i Danmark. Zeynab synes, at det er dejligt at mødes med de andre i projektet. Det er en anden måde at være sammen på, end hun er vant til, og har åbnet op for helt andre typer af netværk mellem kvinderne.

Ældre flygtninge

I modsætning til de ældre indvandrere, er de fleste ældre flygtninge kommet til Danmark i en forholdsvis sen voksenalder. Det vil sige på et tidspunkt i deres liv, hvor de har voksne eller halv voksne børn og måske børnebørn. Kun få af de ældre flygtninge har haft arbejde i Danmark. Dette har især stor betydning for mændene (og især for de yngste blandt de ældre mænd). For dem er det ofte forbundet med store personlige problemer at komme fra en aktiv tilværelse med arbejde til et liv på kontanthjælp. Kvinderne derimod savner deres sociale netværk i form af andre kvinder i familien. Men først og fremmest savner de børn og børnebørn.

Mange flygtninge har mistet nære familiemedlemmer som følge af krig og politiske uroligheder. Flygtningesituationen har desuden bevirket, at ældre flygtninge ofte har børn og børnebørn i både Danmark, hjemlandet og i andre lande. Det kan være svært at opretholde en kontinuerlig kontakt

med den del af familien, som ikke bor i Danmark. For de fleste ældre flygtninge er hverdagen derfor præget af mange tab og savn af familiemedlemmer, som er blevet spredt ud over hele verden.

Mohammads historie

Mohammad kom til Danmark i slutningen af 1980'erne som flygtning fra Iran. Da han fortæller sin historie, er han 63 år og har boet her i syv år. Han er gift og har tre voksne døtre. Mohammad har en baggrund i middelklassen og har arbejdet indenfor det iranske sundhedsvæsen, indtil han måtte flygte ud af landet. Hans kone bor stadig i Iran, fordi de iranske myndigheder nægter hende udrejsetilladelse. Efter Mohammads flugt har hun siddet 1½ år i fængsel, og deres hus er blevet konfiskeret. Så nu bor hun rundt omkring hos forskellige familiemedlemmer. Mohammads ældste datter bor i Danmark med sin familie. De to andre bor i Canada.

Mohammad bor alene i en lille klublejliged. Han fortæller, at han savner sin kone utrolig meget. Han har svært ved at bo alene og føler sig meget isoleret. Han kan ikke tale dansk. Han har ganske vist gået på sprogskole i en kort periode. Men han fortæller, at han havde alt for mange ting at tænke på til at kunne lære et nyt sprog: Sagnet af sin kone og sin familie, ensomheden og problemer med at falde til i det fremmede. Mohammad fortæller, at han tager bussen ind til byen hver dag. Her går han på biblioteket for at læse iranske aviser. Derefter går han en tur rundt i byen og får en sludder med de iranere, han kender. En gang imellem besøger han sin gode ven Ali-Reza og hans kone. Ellers mødes han ikke privat med andre iranere.

Da Mohammad i sin tid fik asyl i Danmark, flyttede han til den by, hvor hans ældste datter og hendes familie boede. Men forholdet til datteren har ikke udviklet sig sådan, som Mohammad havde forestillet sig. Hvis han havde boet i Iran, forklarer han, ville han have boet sammen med sine børn. De ville have haft ansvaret for at tage sig af ham og hjælpe ham, når han havde brug for det. Hans børn og børnebørn ville have lyttet til ham. Han ville have haft en naturlig autoritet, fordi han havde viden og erfaring og, fordi han var den ældste i familien. Sådan er det ikke her i Danmark, forklarer han. Her bor han alene og må klare sig selv. Hans datter har sjældent tid til at besøge ham. Datteren, svigersønnen og børnebørnene har travlt med arbejde og skole. De lever et liv, som han ikke helt forstår og ikke rigtig er en del af. Som årene går, oplever Mohammad, at de ikke længere taler samme sprog. Og han synes, at han har mistet det tætte forhold til sine børn og børnebørn, som han havde i Iran.

Familiesammenførte forældre

De familiesammenførte forældre er kommet til Danmark, efter de er fyldt 60 år. For dem har formålet været at kunne tilbringe alderdommen sammen med børn og børnebørn. På den måde kan man sige, at formålet med migrationen er opfyldt. Imidlertid er genforeningen ofte forbundet med ganske store personlige omkostninger og forandringer for de ældre. I mange tilfælde har børnene boet flere år i Danmark, før de gamle forældre er kommet hertil. Selv om både de ældre og deres børn har haft en forestilling om, at de blot kunne fortsætte familielivet som tidligere, viser dette sig som regel at være umuligt. Forandrede livsbetingelser betyder, at de yngre kvinder og mænd er væk fra hjemmet det meste af dagen, og børnebørnene lever et liv, som de ældre bedsteforældre ikke kender til og ofte forholder sig mistroisk til. De fleste familiesammenførte forældre lever meget isolerede og er helt afhængige af deres børn i hverdagen. Familien er som oftest de ældres eneste sociale netværk, og på grund af manglende danskundskaber bevæger de sig sjældent uden for hjemmet alene.

Fahkras historie

Fahkra kom til Danmark i begyndelsen af 1990'erne for at blive familiesammenført med sin eneste datter, hendes mand og deres to børn. Da Fahkra fortæller sin historie, er hun 65 år og har boet her i landet i fem år. Fahkra er iraner og taler kun farsi. Hun forklarer, at hun er analfabet og har dårlige øjne, så hun er blevet for gammel til at lære et nyt sprog. Men det er svært ikke at kunne tale dansk, fortæller hun. Hun tør ikke bevæge sig særlig langt væk fra huset alene. Hun går nogle korte ture i det område, hvor de bor, men ellers tager hun ikke hjemmefra uden sin familie. Hun er bange for at fare vild, for hun kender kun lige den bus, der kører til og fra centrum. Hun har derfor aldrig gået på sprogskole eller til andre aktiviteter uden for hjemmet og har ingen kontakt med andre i lokalområdet.

Fahkra fortæller, at hverdagen på mange måder ligner den hverdag, hun havde i Iran. Når familien er taget af sted på arbejde og i skole, gør hun rent og laver maden klar, til børnebørnene kommer hjem fra skole. Alligevel er hun meget bekymret og bruger meget tid på at tænke over, hvordan fremtiden skal blive: Hvor længe skal de bo her, og hvordan skal hun klare sig uden at kunne tale dansk? Fahkra og hendes familie bor i et rækkehus med køkken, stue, soveværelse og to børneværelser. Hun må derfor dele værelse med sit yngste barnebarn, en dreng på 11 år. Det er ikke altid lige let. Barnebarnet har ofte venner med hjem fra skole, forklarer hun. Så kan hun ikke trække sig tilbage og hvile sig på værelset, hvis hun har brug for det.

I Iran var hun vant til at klare sig selv. Hun blev skilt fra sin mand, da hendes datter var lille og har siden boet alene sammen med datteren. Her i Danmark oplever hun, at hun er blevet helt afhængig af sin familie. I Iran kunne hun klare sig selv, gå i byen og købe ind og ikke mindst mødes med andre kvinder på sin egen alder. De muligheder mangler hun her i Danmark. Fahkra fortæller, at hun ganske vist havde god kontakt med en ældre iransk kvinde, der var på besøg hos sine børn her i Danmark. De mødtes og besøgte hinanden. Men nu er hun rejst tilbage til Iran igen. Fahkra kender andre ældre iranere i byen, men de bor alle sammen langt væk. Det vil derfor være alt for besværligt at besøge dem. Hun forklarer, at hun heller ikke kan være væk hjemmefra alt for længe uden at blive bekymret for, om børnebørnene kommer hjem fra skole, mens hun er væk.

Etniske ældre udgør altså en meget differentieret ældregruppe, hvad angår sprog, nationalitet, social og kulturel baggrund samt livssituation i Danmark. Der er forskellige årsager til, at de kom hertil. Nogle har boet her længe, andre kun i en kort årrække og de har meget forskellige erfaringer med livet her i Danmark. De fleste ældre anser en tæt og jævnlig kontakt med børn og børnebørn som væsentligt for et godt liv. Der er imidlertid meget stor forskel på, hvilke muligheder de ældre indvandrere og flygtninge har for at opretholde kontakten. De ældres historie og migrationsbaggrund har imidlertid ikke kun betydning for deres sociale liv her i Danmark, men har også stor betydning for deres økonomiske livsbetingelser.

Forskellige økonomiske betingelser

Økonomisk er etniske ældre stillet meget forskelligt afhængig af, hvilket opholdsgrundlag den enkelte har og, hvor længe vedkommende har boet i Danmark. De ældre har meget forskellige forsørgelsesgrundlag og dermed også meget forskellige økonomiske vilkår og muligheder. Især for

etniske ældre over 65 år hersker der meget uensartede forhold afhængig af, hvilket opholdsgrundlag den enkelte har her i landet.

Nogle ældre har samme forsørgelsesgrundlag som danske pensionister. De har ret til folkepension og en række andre ydelser f.eks. boligydelse og varmetillæg på linje med danske ældre. Dette betyder, at de ikke af økonomiske grunde begrænses afgørende i deres muligheder for at tilrettelægge en god tilværelse som ældre i Danmark.

Andre har derimod kun få midler til rådighed, enten fordi de ikke har optjent ret til fuld folkepension eller slet ikke er berettiget til pension. Forsørgelsesgrundlaget for denne gruppe ældre kan enten være brøkpension, kontanthjælp efter en særlig bestemmelse i lov om aktiv socialpolitik, starthjælp eller introduktionsydelse. Brøkpension udregnes efter antal år, man har boet i Danmark. Man kan først opnå fuld folkepension efter at have boet 40 år i Danmark mellem det fyldte 15. år og 65. år. Både introduktionsydelsen, starthjælpen og den særlige kontanthjælp udgør et mindre beløb end den almindelige kontanthjælp. Fælles for denne gruppe er, at det lavere forsørgelsesgrundlag kan præge de ældres tilværelse og begrænse deres muligheder for at deltage i sociale aktiviteter.

Endelig modtager en del af de ældre etniske borgere ingen økonomiske midler fra det offentlige. For familiesammenførte forældre til herboende indvandrere og flygtninge er opholdstilladelsen således som regel betinget af, at børnene kan forsørge dem. Forældre, som forsørges af deres børn, er økonomisk helt afhængige af børnene. Dette kan betyde økonomiske problemer både for de ældre og for deres familier samt føre til, at forældrene føler sig som en byrde for familien. I praksis kan dette medføre, at de ældre i vidt omfang afskæres fra at deltage i aktiviteter uden for hjemmet.

Mange ældre under 65 år lever også ofte en økonomisk usikker tilværelse. Indvandrere og flygtninge over 50 år har generelt en meget svag tilknytning til arbejdsmarkedet. Mange etniske ældre har desuden problemer med helbredet på et tidligere tidspunkt i deres liv end danske ældre generelt. Dette kan bl.a. skyldes et langt liv med hårdt fysisk arbejde, oplevelser i forbindelse med flugten og livet i nye og fremmede omgivelser. Sammen med de ældres svage tilknytning til arbejdsmarkedet betyder de helbredsmæssige problemer, at mange etniske borgere over 50 år lever af enten kontanthjælp eller førtidspension.

Generelt er de ældre meget bekymrede for deres økonomiske situation. Som det fremhæves i en brugerundersøgelse fra 2002 blandt ældre indvandrere og flygtninge i Århus kommune², oplever de ældre reglerne som meget svære at gennemskue, og det skaber stor usikkerhed. Set fra de ældre etniske borgers synspunkt er det næsten altid andre, som har magten over økonomien. Det giver manglende frihed til at handle og dermed også manglende mulighed for at kunne opfylde sit ansvar over for andre. Den trange økonomi gør det således næsten umuligt for de ældre at leve op til omsorgen for de yngre familiemedlemmer, som de naturligt føler et socialt og økonomisk ansvar over for.

Ensomhed og usikker fremtid

Når indvandrere og flygtninge fortæller om tilværelsen som ældre her i landet, er oplevelsen af ensomhed og social isolation et helt gennemgående tema i deres fortællinger. I de ældres beskrivelser af hverdagslivet er følelsen af ensomhed og isolation sjældent knyttet til konkrete oplevelser af at være fysisk alene, men snarere til en oplevelse af at være fremmed, af ikke at kunne genkende sig selv eller føle sig genkendt og anerkendt i de forskellige sociale relationer, de indgår i i

---

² Gitte Lee Mortensen: 2002, s. 43.

hverdagen. Alt sammen udtryk for, at de har svært ved at fastholde en meningsfuld identitet som ældre her i Danmark.

De fleste ældre giver udtryk for, at det er meget svært at blive ældre i et land, de aldrig rigtig har oplevet som deres eget. De føler sig sprogligt, socialt og kulturelt fremmede i forhold til det omgivende samfund og har problemer med at finde sig til rette i rollen som ældre her i landet. De føler sig splittede mellem den sociale og kulturelle forankring, de har i hjemlandet og den faktiske hverdag, de lever i. De er derfor meget usikre på, hvordan fremtiden og deres alderdom her skal forløbe.

De ældres usikkerhed overfor fremtiden kommer klarest til udtryk i bekymringen for, hvad der skal ske, hvis de en dag ikke længere kan klare sig selv. De ældre oplever, at forholdet til deres børn og deres egen sociale rolle og position i familien har ændret sig ganske betydeligt her i Danmark. Som de ældre ser det, er de yngre generationers liv blevet individualiseret her i Danmark. Børnene har fået et mere dansk familiemønster, er blevet mere selvstændige og har ikke så meget tid til samvær og omsorg, som de ældre kunne ønske.

Fra hjemlandet er de ældre vant til, at familiens ældre har stor autoritet, at de unge lytter til dem og viser dem respekt. Men de ældre har ofte et meget begrænset kendskab til det danske samfund og de erfaringer, de kan videregive fra et langt liv, er ikke altid anvendelige i en dansk sammenhæng. De ældre oplever derfor, at de yngre generationer har mistet respekten for dem og ikke længere lytter til deres råd og vejledning. Omvendt er de ældre selv blevet meget afhængige af børn og børnebørn både praktisk, sprogligt og følelsesmæssigt for at kunne mestre hverdagen her i Danmark.

Generelt er etniske ældres hverdagsliv her i Danmark præget af mange smertefulde forandringer ikke mindst, hvad angår forholdet mellem kønnene og mellem generationerne. Imidlertid oplever kvinder og mænd forandringerne meget forskelligt.

Ældre mænd

For de ældre mænd er hverdagslivet i Danmark forbundet med væsentlige forandringer i deres sociale rolle og position i forhold til familien og i forhold til det omgivende samfund. Hvor mændene tidligere har været familiens økonomiske forsørger og beslutningstager, har kvinderne og børnene her i landet opnået en økonomisk uafhængighed, som ændrer relationerne mellem de enkelte familiemedlemmer. Mændene giver således udtryk for, at forholdet til både deres ægtefælle og deres børn har ændret sig ganske betydeligt her i Danmark. Mændenes usikre rolle og position i familien understreges yderligere af, at mange af dem enten er arbejdsløse eller førtidspensionerede.

Mahmouds historie

Mahmoud kom til Danmark i begyndelsen af 1990'erne som flygtning fra Iran. Da han fortæller sin historie, er han 54 år og har boet her i 4 år. Mahmoud har haft sit eget smede- og autoværksted i Teheran, hvor han arbejdede, indtil han på grund af de politiske forhold efter revolutionen måtte 'gå under jorden' i et års tid, før det lykkedes ham at flygte ud af landet. I Iran boede Mahmoud sammen med sin kone og deres voksne datter og søn i centrum af Teheran. Derudover boede hans mor på skift hos ham og hans bror. De to familier tilbragte meget tid sammen i hverdagen. Mahmoud fortæller, at før flugten var arbejde og familie det centrale i hans liv, og det var meget vigtigt at kunne sørge for familien både økonomisk og socialt.

Meget har forandret sig i Mahmouds liv, efter han er flygtet fra Iran. Efter få år i Danmark blev Mahmoud og hans kone skilt. Mahmoud fortæller kort, at det var hans kone, som ønskede skilsmisse. Mahmoud er siden blevet gift med en jævnaldrende iransk kvinde, som han har mødt her i landet. Efter fire år er det endnu ikke lykkedes ham at finde et arbejde. Han oplever, at det nærmest er umuligt at finde et arbejde her i landet, hvis man ikke er dansker og helt umuligt, når man som han ikke taler sproget særlig godt og er over 50 år. Men han synes det er meget vanskeligt at bo her uden at lave noget. Som han forklarer, er det meget svært at komme fra en aktiv tilværelse til et liv på bistandshjælp. Han mangler det daglige samvær med andre mennesker og har svært ved at få tiden til at gå derhjemme. I det hele taget har Mahmoud og hans kone kun et meget begrænset socialt netværk og ser ikke ret mange mennesker i det daglige, hverken iranere eller danskere. De bor i et boligkvarter, hvor der ikke bor andre iranere. Og de har ikke kontakt med de danskere, som bor i lokalområdet. Mahmouds datter og hendes familie bor omkring 10 km væk. De har imidlertid altid så travlt. Datteren går på sprogskole, svigersønnen arbejder, og barnebarnet går i børnehave. Mahmoud fortæller, at hans søn ganske vist bor hjemme. Men han tilbringer det meste af tiden sammen med sin danske kæreste, som Mahmoud og hans kone aldrig har mødt.

Mahmoud oplever, at forholdet til hans børn har forandret sig ganske betydeligt her i Danmark. Her har børnene fået en frihed, han ikke er vant til, og det skaber kommunikationsproblemer, forklarer han. Børnene er blevet mere selvstændige og lever deres eget liv uanset, hvad han mener om det. Han føler ikke, at han kan blande sig i, hvad de laver, og de lytter heller ikke mere til, hvad han siger. Alligevel føler han sig ansvarlig for dem og bekymrer sig meget om, hvordan de har det. Mahmoud forklarer, at børnene forandrer sig meget hurtigere end han selv gør. Det tvinger ham på en måde til selv at forandre sig, selv om han ikke synes, at det er meningsfyldt. Mahmoud mener, at det især er hans dårlige økonomiske situation, der skaber afstanden mellem ham og børnene. Som han ser det, kan de økonomiske og kulturelle forhold imidlertid ikke skilles ad. Hans dårlige økonomiske situation som arbejdsløs betyder for eksempel, at han ikke kan tillade sig at invitere sin datter ud eller købe gaver til sit barnebarn i det omfang han gerne ville. De økonomiske begrænsninger tvinger ham faktisk til at skabe afstand til børnene, forklarer han, fordi han ikke længere har rollen som familiens økonomiske ansvarlige.

Ældre kvinder

De ældre kvinders hverdag her i landet ligner på mange måder den hverdag, de har haft i hjemlandet. Man kan sige, at kvindernes rolle og position i familierne ikke er underlagt så store forandringer som mændenes. Kvinderne kan også her bevare deres omsorgsfunktion som dem, der har kontakten til børn og børnebørn. Alligevel fortæller kvinderne også om problemer med at finde en meningsfuld rolle i forhold til familien. Mange kvinder giver således udtryk for en dobbelthed i forhold til børnene og deres egen rolle i familien: På den ene side er den daglige kontakt med børn og børnebørn af afgørende betydning for kvindernes hverdagsliv. På den anden side er det netop i relationen til børn og børnebørn, at kvinderne oplever de største forandringer.

Rashas historie

Rasha er 60 år og har boet i Danmark i 9 år, da hun fortæller sin historie. Hun er født i det tidligere Palæstina, men måtte flygte i 1948 sammen med sine forældre og øvrige familie til Beirut i Libanon, hvor hun har boet, indtil hun kom til Danmark som

flygtning i 1987 på grund af borgerkrigen i Libanon. Hun blev enke allerede, mens hun boede i Libanon og bor nu alene i en lejlighed. To af hendes sønner bor lige i nærheden sammen med deres kone og børn. Derudover har hun to børn mere, hvoraf den ene bor med sin familie i USA, mens den anden stadig bor i Libanon. Rasha fortæller, at hun har mistet i alt syv børn, som alle er blevet dræbt under borgerkrigen. Derudover har en af hendes sønner siddet fængslet i Syrien i seks år. Rasha fortæller, at hendes helbred er meget dårligt. Hun må ofte gå til lægen på grund af dårligt hjerte og smerter i ryg og ben. Hun betoner dog samtidig, at hun ikke er blevet syg af at komme til Danmark, men snarere som følge af de mange voldsomme oplevelser og begivenheder, hun har været udsat for i sit liv.

Rasha har boet alene gennem alle årene i Danmark. Hun er glad for at bo for sig selv og understreger, at hun bestemt ikke kunne tænke sig at bo sammen med børn, svigerbørn og børnebørn. Hun synes, at det er meget svært at opretholde det samme familiemønster her som i Libanon. Især kvinderne og ikke mindst svigerdøtrene forandrer sig, siger hun og forklarer, at kvinderne her i Danmark bliver økonomisk uafhængige af deres mænd. Derfor begynder de at opføre sig mere dansk. De har ikke den samme tid til de ældre familiemedlemmer og kommer ikke så tit på besøg. Rasha taler kun et meget begrænset dansk. Hun har ganske vist gået på sprogskole gennem flere år. Men det er svært at lære dansk, forklarer hun, når tankerne kredser om børn og familie i Libanon og USA, samtidig med at man skal vænne sig til en helt ny livssituation her i Danmark. Hun har dog lært sig de mest almindelige hverdagsudtryk, kan hilse på folk og spørge, hvordan det går, klare de daglige indkøb og tage bussen rundt i byen.

Rasha fortæller, at hun føler sig meget isoleret i hverdagen. Mest af alt mangler hun det daglige, velkendte netværk og den nærhed og tætte kontakt med andre, som hun havde i Libanon. Som hun siger, er der ikke så mange at mødes med her i hverdagen. Ikke mindst er det svært at komme i kontakt med de danske naboer. Rasha oplever ikke kun sproget som en hindring, men også danskernes lukkethed og det hun betegner som 'naboracisme' og fortæller, at hun ofte føler sig chikaneret af naboerne, fordi hun er fremmed og ser anderledes ud. Hun forklarer videre, at det også er besværligt at mødes med de palæstinensere, som hun kender. Dels bor de langt væk, dels føler man jo ikke, som hun understreger, automatisk noget fællesskab med nogen, blot fordi man har fælles etnisk baggrund. Rasha fortæller, at hun mødes cirka en gang om måneden med sin veninde Kadichi. Men hun bor omkring 10-15 km væk i den anden ende af byen, derfor er det ikke så let bare at mødes til en kop kaffe og en sludder.

På trods af de mange forandringer forsøger de ældre kvinder og mænd at fastholde en velkendt struktur i hverdagen for på den måde at forsøge at skabe en kontinuitet og sammenhæng i tilværelsen. De ældre mænd tilbringer således meget af deres dag i det offentlige rum. Mange mænd fortæller, at de tager bussen hver dag ind til den nærmeste by. Her går de på biblioteket og læser aviser fra hjemlandet, hilser på hinanden på gaden og snakker sammen. Ind i mellem mødes de over en kop kaffe i et af byens cafeterier, og hvor der er mulighed for det, mødes mændene også i de etniske foreninger, hvor de drikker kaffe, hører nyt og spiller kort. Gennem de daglige aktiviteter i det offentlige rum prøver de ældre mænd således at skabe en hverdag, der ligner den, de havde i hjemlandet, hvor mændene primært havde deres aktiviteter uden for hjemmet.

De ældre kvinder derimod tilbringer det meste af dagen derhjemme, hvor de står for husholdningen og kontakten til børn og børnebørn. Børn og børnebørn er ofte kvindernes eneste netværk i dagligdagen. De kommer kun sjældent i de etniske klubber og foreninger eller mødes privat med

andre kvinder, medmindre de er i familie med hinanden. Dette bevirker, at kvinderne generelt er betydelig mere ensomme og isolerede end mændene. At kvinderne opholder sig meget i hjemmet, betyder desuden, at de mangler kontakten til andre jævnaldrende.

Sprog og manglende kontakt

De ældres ensomhed og usikkerhed overfor fremtiden forstærkes af, at mange ældre kun taler lidt eller intet dansk og kun har meget begrænset kontakt til danskere i dagligdagen. De manglende danskundskaber betyder, at etniske ældre ofte er afhængige af familiens hjælp og støtte for at kunne mestre mange af hverdagslivets praktiske opgaver. Ligesom de manglende danskundskaber forhindrer de ældre i at deltage i danske fællesskaber, ikke mindst fordi de er utrygge overfor at skulle formulere sig på dansk og bange for at blive misforstået.

Da de ældre indvandrere i sin tid kom til Danmark for at arbejde, var der ikke noget krav om at kunne tale dansk. Selv om både mændene og kvinderne har arbejdet mange år i Danmark, har mange ofte kun lært det mest nødvendige for at kunne klare hverdagen. Mange føler sig derfor usikre og famlende, når de skal formulere sig på dansk. De ældre indvandrere har ofte kun en kort skolegang, og især blandt kvinderne er der mange, som aldrig har lært dansk nok til at kunne føre en samtale på dansk.

Det samme gælder for mange af de ældre flygtninge. De fleste af dem har ganske vist gået på sprogskole. Men selv om de har fulgt undervisningen på sprogskolerne i flere år, har mange kun lært at tale et meget begrænset dansk. Som mange af de ældre flygtninge selv udtrykker det, 'har de alt for mange tanker i hovedet til at lære et nyt sprog'. Oplevelser i forbindelse med flugten, deres nye livssituation og relative høje alder betyder, at de fleste oplever det som uoverskueligt at skulle lære et nyt sprog. Hvad angår de familiesammenførte forældre, har de i mange tilfælde slet ikke fået tilbud om danskundervisning.

De fleste ældre etniske kvinder og mænd bruger kun det danske sprog i helt praktiske situationer, som i bussen og når de gør deres daglige indkøb. I situationer, hvor der er brug for at kunne udtrykke sig mere detaljeret og præcist, som eksempelvis ved lægebesøg eller kontakt til offentlige myndigheder, vælger de som oftest at benytte sig af børnenes hjælp og støtte til at tolke. Mange ældre har desuden store problemer med at skrive og læse dansk og er derfor helt afhængig af hjælp fra deres sociale netværk, når de modtager breve og anden skriftlig information på dansk.

Ældre etniske kvinder og mænd har generelt meget begrænset kontakt til danskere i hverdagen. Sædvanligvis har mændene større kontakt til det danske samfund end kvinderne, fordi de som nævnt tilbringer meget af deres dag i det offentlige rum, hvorimod kvinderne i højere grad opholder sig i hjemmene. Alligevel er der også for mændenes vedkommende tale om en meget begrænset kontakt. Det er således de færreste ældre kvinder og mænd, som har nære personlige relationer til danskere. Imidlertid udtrykker mange ældre kvinder og mænd et stort ønske om at lære mere dansk, så de kan skabe bedre kontakt til danskere og få en større viden om det danske samfund.

Kendskabet til den danske ældreomsorg

Når etniske ældre bliver spurgt om deres forestillinger om alderdommen i Danmark, giver mange af dem udtryk for, at de er meget bekymrede for fremtiden. De ældres viden og forestillinger om alderdommen er tæt knyttet til hjemlandet. De har derfor ingen kulturelle forudsætninger for at kunne forholde sig til en ældreomsorg som den danske. Dette forstærkes af, at de ofte kun har fået

sporadisk information og sjældent har personligt kendskab til, hvordan dette system fungerer og hvilke tilbud, der generelt gives til ældre her i landet.

Imidlertid efterspørger de ældre i stigende grad viden om de tilbud og muligheder, der gives til ældre her i landet. Blot ved de ikke, hvor de skal gå hen og få sådanne oplysninger. De ældre efterlyser mere informationsmateriale på deres eget sprog samt mulighed for at kunne henvende sig til en tosproget medarbejder hos den kommunale myndighed og hos leverandørerne, når der opstår situationer, hvor man har behov for information eller hjælp til forståelse af skrivelser eller afgørelser truffet af den kommunale myndighed. Problemet er ofte, at de ældre ikke forstår disse skrivelser fra den kommunale myndighed. Eksempelvis forstår de ikke afslag på ansøgninger om forskellige former for hjælp. Henvender de sig til forvaltningen, oplever de, at der ikke er tid til at tale med dem, eller at der ikke er mulighed for at få en tolk på det pågældende tidspunkt. Resultatet bliver derfor ofte, at de ældre føler sig dårligere behandlet end danske ældre.

De ældres manglende kendskab til den danske ældreomsorg har imidlertid også den konsekvens, at etniske ældre har meget svært ved at forestille sig alternativer til deres nuværende livssituation. Mange har resigneret og har ingen forestillinger om, hvordan de måske selv kan påvirke deres situation og ændre den. Hermed risikerer man at fastlåse de ældre og deres familier i løsningsstrategier, som kan blive umulige at opfylde for familierne.

De ændrede livsbetingelser og forandringerne i familiestrukturen her i Danmark har betydet, at de ældre bliver stadig mere i tvivl om, hvorvidt børnene kan eller vil kunne tage sig af dem, hvis det skulle blive nødvendigt. Selv om mange ønsker det, opfatter de det ikke længere som en realistisk mulighed. De ældre står på mange måder i et virkeligt dilemma: På den ene side opfatter de det ikke som en realistisk mulighed, at børnene kan tage sig af dem, hvis det bliver nødvendigt. På den anden side kan de ikke forestille sig andre alternativer til dette end at flytte i ældrebolig eller plejebolig. En løsning som hverken de ældre selv eller deres børn finder acceptabel.

At tilbringe den sidste del af livet på et dansk plejehjem står for mange som det værste, der kan ske. Som de ældre ser det, vil de på et dansk plejehjem for alvor føle fremmedheden og isolationen. De vil ikke kunne tale med de andre beboere, ikke kende og dele deres skikke og traditioner. Desuden vil de ikke kunne spise den danske mad. Dette handler ikke kun om religion, om ikke at kunne spise svinekød. Maden spiller en vigtig rolle, fordi den er et konkret udtryk for de ældres behov for kontinuitet og velkendte rammer i tilværelsen.

Bag de ældres usikkerhed over for fremtiden og tanken om at komme på plejehjem ligger imidlertid også en frygt for mere eller mindre at miste kontakten til deres børn. Tabet er trefoldigt, for mister de ældre kontakten til deres børn, mister de også en betydningsfuld brik i deres meget begrænsede netværk og en betydningsfuld brik i forhold til det 'at være nogen'. Børnene er således ofte den lim, som binder de ældre til omverdenen, hvad enten det drejer sig om det omgivende samfund eller den etniske minoritetsgruppe.

Direkte adspurgt kan de fleste ældre bedre lide tanken om ældreboliger eller bofællesskaber for ældre i lokalområdet med samme sproglige og etniske baggrund. Bliver det nødvendigt med plejehjem, foretrækker de at bo i etniske enheder. Det ville forebygge ensomheden og følelsen af at være fremmed, ligesom problemet med maden kunne løses på denne måde. Men ligesom med andre tilbud indenfor ældreområdet gælder det, at de ældre mangler et mere klart billede af, hvad de forskellige betegnelser dækker over.

Uanset hvilke løsninger, der vælges, er den tætte kontakt til børnene af afgørende betydning for de ældre. Når man overvejer løsninger som ældreboliger og etniske enheder på plejehjem, er det derfor

vigtigt at tage udgangspunkt i de lokalområder, hvor de ældre og deres familier bor. De fleste ældre vil dog allerhelst blive boende længst mulig i egne omgivelser – tæt på børnene.

Aktiviteter og netværksskabelse

Generelt udtrykker etniske ældre et stort ønske om aktiviteter, der kan bryde den daglige ensomhed og isolation og medvirke til at skabe en mere meningsfuld hverdag. De efterlyser for eksempel steder, hvor de kan mødes med andre ældre i samme situation. Gerne steder, hvor der både er mulighed for social kontakt, aktiviteter og for at få råd og vejledning om de spørgsmål, der måtte melde sig vedrørende livet som gammel i Danmark. De ældre udtrykker generelt et stort behov for at kunne mestre hverdagen bedre ved for eksempel at få lidt bedre kendskab til det danske samfund og blive lidt bedre til dansk, så de er knap så afhængige af deres børn og børnebørn i hverdagen.

Mange etniske ældre har kun begrænset kontakt til mennesker uden for den nærmeste familie. I takt med at børn og børnebørn bliver mere og mere integrerede i det danske samfund og får en travl hverdag uden for hjemmet med arbejde, uddannelse og skole, bliver de ældre således mere isolerede i dagligdagen.

Fra ældreforskningen ved man, at isolation og ensomhed fremskynder aldringsprocessen. Ældre, som sidder passivt i deres boliger uden social kontakt og uden oplevelsen af en meningsfuld hverdag, bliver lettere syge og vil på længere sigt ofte få mere brug for pleje og omsorg. Etniske ældre har imidlertid, ikke mindst på grund af den sproglige barriere, vanskeligt ved at benytte de nuværende aktivitetstilbud til danske ældre. Det kan derfor være en god idé at støtte dannelsen af netværk, hvor de ældre kan mødes med jævnaldrende med samme etniske og sproglige baggrund.

Som det bliver fremhævet i en rapport fra Vejle Kommune, viser både danske og udenlandske undersøgelser, at etablering af væresteder er den bedste ramme for netværksskabende aktiviteter. Formålet med aktiviteterne kan være rent socialt. Men aktiviteterne kan også med fordel kombineres med undervisning, foredrag og udflugter. På den måde kan værestederne bidrage med information til de ældre om det danske samfund, de lever i og give dem redskaber, der sætter dem bedre i stand til at deltage som borgere.

Sådan væresteder vil ofte med fordel kunne etableres i tilknytning til allerede eksisterende ældretilbud i kommunen, for eksempel på lokalcentre, plejehjem eller omsorgscentre. Hermed vil de etniske ældre samtidig få mulighed for at øge deres kendskab til de tilbud, der generelt gives til ældre i kommunen. Erfaringer tyder på, at det er vigtigere for de ældre at få mulighed for at mødes med jævnaldrende med samme sproglige baggrund end for at kunne mødes i eget lokalområde. Et samarbejde på tværs af kommunerne kan således være en mulighed for at kunne samle en tilstrækkelig stor gruppe ældre med samme sprogbaggrund.

Som eksempel på to initiativer, hvis formål er at skabe netværk for etniske ældre, give dem viden om det danske samfund samt introducere dem til den danske ældresektor, kan nævnes to ældreprojekter fra henholdsvis København og Århus:

Etniske ældre i fokus

Etniske Ældre i Fokus er et projekt for ældre indvandrere og flygtninge i Københavns Nordvestkvarter. Initiativet til projektet blev taget af Den Multikulturelle Forening Nordvest og den pakistanske forening Team Integration, fordi man oplevede, at mange ældre indvandrere og flygtninge i København var ensomme og levede

isoleret fra det danske samfund. I tæt samarbejde med blandt andet ServiceButikken Bispebjerg og Kvarterløft Nordvest etablerede man således et sted, hvor ældre indvandrere og flygtninge kan mødes og udvikle nye netværk samtidig med, at de får mulighed for at øge deres kendskab til det danske samfund.

Etniske Ældre i Fokus har eksisteret siden januar 2003 og har til huse i ServiceButikken Bispebjerg, hvor der er mødested for etniske ældre to gange om ugen. Målgruppen for projektet er alle etniske ældre over 40 år. Valget af denne aldersgruppe skyldes en erfaring for, at etniske kvinder og mænd ofte føler sig ældre og mere nedslidte i denne alder, end danskere normalt gør. Ved at forberede de etniske kvinder og mænd på livet som ældre i Danmark allerede i 40 års-alderen håber man samtidig at kunne spare dem for mange bekymringer om fremtiden.

Projektet har modtaget støtte fra Socialministeriet og Kvarterløftprojektet, hvilket gjorde det muligt at ansætte en koordinator med pakistansk baggrund i de første seks måneder. Projektkoordinatoren har siden fungeret som frivillig koordinator af projektet. Der ud over er der tilknyttet 5-6 frivillige medarbejdere, alle med pakistansk baggrund.

Formålet med Etniske Ældre i Fokus er at give de ældre mulighed for at mødes omkring aktiviteter, som de selv er med til at definere. Kvinderne og mændene mødes hver for sig. Til disse møder kommer der omkring 20 kvinder og 12 mænd hver gang, primært med pakistansk baggrund. Blandt de ældre har der været stor interesse for at få oprettet særlige motionstilbud. For eksempel er der blevet oprettet et tilbud for kvinder, hvor de mødes til bevægelse og snak to gange om uge og et for mænd, hvor de mødes en gang om ugen. Der ud over har projektets aktiviteter bl.a. været:

- Rådgivning og vejledning
- Foredrag og informationsmøder om livet som ældre i Danmark, bl.a. om pension, boligsikring og plejehjem
- Gymnastik, bevægelseskurser og arrangerede gåture
- Madlavning og fællesspisning
- Ekskursioner til kulturelle institutioner samt ældreboliger, plejehjem mm
- Udflugter rundt om i Danmark
- Besøgstjeneste hos ensomme gamle og syge

De ældre giver udtryk for, at projektet har givet dem incitament til at komme ud af hjemmet og møde nye mennesker. Især har det været vigtigt for de ældre at møde andre, der er i samme situation som dem selv og har nogle af de samme problemer. De ældre oplever således, at projektet har givet dem et bredere netværk, hvor de kan komme og snakke om nogle af de ting, som de ikke taler så meget med familien om. Gennem projektet tilbyder ServiceButikken rådgivning én gang om ugen. Dette er blevet flittigt brugt af de ældre og har givet dem et langt større kendskab til ServiceButikkens generelle tilbud til borgerne om hjælp og rådgivning af forskellig art. Samtidig har projektet givet de ældre mulighed for at møde danskere på andre præmisser, end de har været vant til.

Tid til familie

- ældre indvandreres livskvalitet i Hasle, Herredsvang og Gellerup

Tid til familie er et projekt, som forsøger at skabe bedre livsvilkår for etniske ældre i tre boligområder i den vestlige del af Århus. Formålet med projektet er at skabe varige netværk mellem etniske ældre, deres familier og andre interesserede i lokalområdet. Dette skal ske ved at skabe aktiviteter på udvalgte lokalcentre

sammen med de etniske ældre og i samarbejde med indvandrerfamilier, aktive indvandrerforeninger og andre, som vil deltage i arbejdet.

Det langsigtede mål med projektet er at etablere sociale netværk for etniske ældre på frivillig foreningsbasis. En helt central del af projektet består derfor i at finde frivillige hjælpere og uddanne dem til mentorer, så de kan være med til at samle de ældre indvandrere indenfor deres egen sproggruppe og sætte aktiviteter i gang. De frivillige mentorer, som deltager i projektet, er for de flestes vedkommende yngre indvandrere med samme sproglige og kulturelle baggrund, som de ældre; men der deltager også frivillige danske mentorer.

Tid til familie blev igangsat i sommeren 2004 og løber frem til foråret 2005. I projektets opstartsfasen blev der i samarbejde med en række indvandrerforeninger afholdt inspirationsmøder for ældre iranere, vietnameser, tyrkere og somalier på lokalcentrene i de tre boligområder. Disse inspirationsmøder har dannet baggrunden for det videre arbejde. I alle grupperne har indvandrerforeningerne gjort et stort arbejde for at hjælpe med at samle de ældre og skaffe kontakt til yngre indvandrere, som kunne tænke sig at være mentorer.

Til det første møde på Lokalcenter Toftegården mødte 43 ældre iranere op. Siden slutningen af august 2004 har en gruppe frivillige mentorer afholdt torsdagscafé på lokalcentret for de ældre iranere med sprogteater, fællesspisning, dans og udflugt til Århus Festuge og Århus Domkirke. De ældre iranere har også udtrykt ønske om at møde jævnaldrende danskere for på den måde at lære mere dansk.

På Hasle lokalcenter mødte 33 ældre vietnamesere op til inspirationsmøde. De ældre vietnamesere gav udtryk for, at de gerne ville mødes én gang om måneden. Blandt de aktiviteter, de ønskede sig ud over at mødes, var udflugter, motion, svømning, dansk og edb. Seks yngre vietnamesere meldte sig som frivillige mentorer og er i gang med at arrangere månedlige aktiviteter efter de ældres egne ønsker.

Inspirationsmødet for ældre tyrkere blev afholdt på Gellerup lokalcenter. Her mødte 25 ældre kvinder og mænd op. De ældre tyrkere var især interesserede i aktiviteter, som kan give dem mulighed for at forstå det danske demokrati bedre bl.a. gennem besøg på rådhuset og på andre lokalcentre i byen. På dette møde meldte fire mentorer sig til det videre arbejde.

Inspirationsmødet for ældre somaliere blev afholdt som to møder, ét for kvinder og ét for mænd. Mødet for de somaliske kvinder blev afholdt på Lokalcenter Toftegården, hvor der mødte 18 ældre somaliske kvinder op. De somaliske kvinder udtrykte ønsker om svømning, sprogundervisning, udflugter, motion, syning og foredrag om sundhed. De somaliske kvinder ville gerne mødes to gange om måneden, men helst i dagtimerne og ikke om aftenen, efter det er blevet mørkt.

Mødet for de somaliske mænd blev holdt på Hasle lokalcenter. Her mødte 60 ældre somaliske mænd op. De somaliske mænd havde ligesom de øvrige ældre et mødested som et vigtigt punkt. Desuden ønskede de, at der blev etableret en ordning med besøgsvenner til de ældre somaliere, som er for dårlige til at kunne komme ud. De gav også udtryk for, at der var et stort behov for information om ældres rettigheder. Til mødet meldte fem yngre somaliere sig som frivillige mentorer.

Sideløbende med inspirationsmøderne har der været afholdt kurser for de frivillige mentorer. Her har de lært noget om, hvordan ensomhed blandt etniske ældre kan undgås, hvordan man sætter aktiviteter i gang, hvordan tingene fungerer på det

nære plan, familiens rolle, de ældres rettigheder og hvordan lokalcentrenes ressourcer bedst kan anvendes. Omkring årsskiftet 2004/05 havde 160 ældre indvandrere deltaget i aktiviteterne omkring Tid til familie, og 25 frivillige mentorer havde meldt sig til arbejdet.

Fremtidige udfordringer

Undersøgelser om etniske ældres hverdagsliv viser, at de ældre udtrykker et stigende behov for tilbud om pleje, omsorg og sociale aktiviteter uden for familien. De etniske ældre udgør imidlertid samtidig en meget sårbar ældregruppe, som har et meget begrænset kendskab til den danske ældreomsorg og de tilbud, der gives her.

En af de vigtige udfordringer for fremtidens ældreomsorg må derfor være, at den i højere grad bliver i stand til også at omfatte ældre med anden etnisk baggrund end dansk. Virkelighedens samfund er mangekulturelt. Det vil sige, at det består af flere kulturelle grupper – ikke kun etniske, men også forskellige kønsmæssige, uddannelsesmæssige, sociale og politiske kulturer. Nutidens samfund stiller således krav om forskellige løsningsmodeller og sociale tilbud til mange forskellige grupper af borgere, her i blandt etniske ældre.

En vigtig forudsætning for dette er imidlertid, at man hos den kommunale myndighed overvejer udviklingen af tilbud, som imødekommer de etniske ældres egne ønsker og behov, og at disse tilbud opfattes som relevante af de ældre. At udvikle sådanne relevante løsningsmodeller kræver en dialog mellem de ældre og de kommunale initiativtagere samt relevante frivillige organisationer. En sådan dialog vil endvidere kunne ruste de ældres muligheder for at udvikle nye og meningsfyldte livsmønstre og identiteter som ældre her i Danmark.

Det er således vigtigt ikke at opfatte etniske ældre som en ressourcetsvag gruppe uden muligheder for at forandre deres egen situation. Snarere må man tage udgangspunkt i denne gruppes særlige situation og i dialog med de ældre og deres familier udvikle tilbud og muligheder, som er relevante for målgruppen. Her er det imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at etniske ældre udgør en meget differentieret ældregruppe, hvad angår sprog, social og kulturel baggrund samt migrationsbaggrund i Danmark.

Anvendt litteratur

Danmarks Statistik (2004): Befolkning og valg 2004:6

Demirtas, Memed (1999): "Myten omkring ældre etniske minoriteter". I Social Kritik 65-66/99

Egeblad, Charlotte (1996): De kommunale indsatser på ældreområdet for etniske minoriteter. Nævnet for Etnisk Ligestilling. København: Forlaget Thorup

Egeblad, Charlotte (2004): At blive gammel i fremmed land – En undersøgelse af ældre tyrkeres, palæstinenserens og iraneres hverdagsliv i Danmark. Aalborg Universitet: Upubliceret

Holmboe, Lars (2004): "25 frivillige hjælper ældre indvandrere" I Tredje halvleg nr. 4 2004

Holmboe, Lars (2004): "25 frivillige arbejder på at forbedre ældre indvandreres livskvalitet i Århus Vest". I Nyhedsbrev nr. 38, 11. november 2004, Urbanprogrammet i Århus "Bydel i bevægelse

Jacobsen, Katrine Tonboe (2003): Etniske ældre i fokus 2003. København: Multikulturel forening NV

Jacobsen, Sahel & Mortensen (2002): Er flygtninge og indvandrere i Danmark på vej mod en ny omsorgskultur? I Teknologirådets rapporter nr. 16 2002

Lewinter, Myra (2003): Ældre indvandrere i Danmark. I Social Kritik 86/2003

Lindblad, Peter & Mette Mølgaard (1995): Hvad med os? Etniske minoriteter – en udfordring i fremtidens ældreomsorg. Frederikshavn: Dafolo

Moen, Bjørg (2002): Når hjemme er et andet sted. Omsorg for ældre med minoritetsetnisk baggrund. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA Rapport 8/02

Mortensen, Gitte Lee (2002): Brugerundersøgelse: Pleje- og omsorgsbehovet blandt ældre flygtninge og indvandrere. Århus Kommune: Videncenter for tilbud til ældre flygtninge og indvandrere, Lokalcenter Gellerup

Mortensen, Steen Lee & Gitte Lee (2004): Borgerundersøgelse. Pleje- og omsorgsbehovet blandt ældre flygtninge og indvandrere. Århus Kommune: Videncenter for tilbud til ældre flygtninge og indvandrere, Lokalcenter Gellerup

Sørensen, Søren P (2003): Gæstearbejdernes tid er slut – Integration giver håb for ældre indvandrere, men opfattelsen af alder kan godt være en stopklods. I Korshærsbladet august/september 2003

Vejle Kommune (2003): Projekt "Indsats for ældre etniske minoriteter".

www.tidtilfamilie.dk